RADIO FREE EUROPE
EAST EUROPE RESEARCH & ANALYSIS

CZECHOSLOVAK UNIT

PŘEHLED TISKU

Číslo: 231/X

Datum: 28.9.67.

OBSAH

Dr. Vladimír BRETT /Rudé právo/	Izraelský stát a antisemitismus	str. 2
Helena SEDOVÁ /Hospodářs. noviny/	Bazar ojetých automobilů	str. 3
red.čl. /Hospodářs.noviny/	Fakta kolem zemědělství	str. 4
Ing. Josef HUDEC /Život strany/	Komunisté v atomové elektrárně	str. 5
Miroslav KLIVAR /Výtvarná práce/	Otazník za školní výtvarnou výchovou	str. 8
Jindřich PINKAVA /Výtvarná práce/	Umění a ideologie	str. 10
JUDr. Milan BAKEŠ /Finance a úvěr/	Několik poznámek k současné právní úpravě devizových vztahů	str. 13
f /Rudé právo/	Anonym aneb Pravda vítězí	str. 21

RUDÉ PRÁVO, 25. září 1967, str. 2.

Izraelský stát a antisemitismus

V Československu je od červnové izraelské války oficiálně pěstován antisemitismus! Tohle jsem se dozvěděl jednoho srpnového večera, když jsem trávil dovolenou na jihu Bulharska, kde jsem na malý tranzistorový přijímač »chytil« francouzské vysílání Hlasu Izraele, silné oficiální izraelské vysílačky, která v této oblasti pravděpodobně koná práci Hlasu Ameriky. Hlas Izraele tehdy oznámil, že čs. spisovatel Máčko právě proto opustil svou vlast a optoval pro Izrael. Pomyslel jsem si, že izraelské vládní propagandě je nyní všechno dobrá k matení pojmů, k matení světové veřejnosti, a věřil jsem přitom, že u nás doma je tohle všem jasné. Po návratu jsem ztratil tuto iluzi po přečtení několika čísel Literárních novin, které vyrukovaly do boje proti antisemitismu tím, že publikují třiadvacet let staré »úvahy o židovské otázce« francouzského spisovatele J. P. Sartra, který se v konfliktu na Středním východě plně postavil na stranu Izraele, a přitom se dosud anislůvkem nezmínily např. o aktuálních reportážích z Izraele, jež ve francouzské revue Europe na počátku tohoto roku uveřejnila Dora Teitelboimová (americká básnířka píšící v jazyce jidiš) a jež, jak zdůraznil nedávno Pierre Abraham, ředitel revue Europe, podaly jejím čtenářům »tragicky přesný obraz této země před vypuknutím červnových událostí«. Stejně tak si až dosud redakce Literárních novin, jinak velmi informovaná, nechala ujít jiné zajímavé dokumenty, které se týkají také Izraele, židovské otázky, antisemitismu a izraelského rasismu a které v posledním vyšlém čísle Europe publikoval opět Pierre Abraham (mimochodem: tento francouzský spisovatel je mj. místopředsedou francouzské společnosti přátel ČSSR »France—Tchécoslovaquie« a nositelem čs. zlaté medaile Za zásluhy o rozvoj francouzsko-československých kulturních styků).

P. Abraham dostal totiž v červnu t. r. oběžník tzv. Koordinačního výboru židovských organizací ve Francii, který informuje francouzské občany židovského původu o tom, že byl založen tzv. fond solidarity s Izraelem, a žádá je, aby finančně přispěli izraelskému státu, jenž musí nést drtivé následky, vyplývající z mobilizace a z prvních dnů války. P. Abraham otiskl tento výmluvný dokument v plném znění spolu se svou odpovědí. Abrahamova odpověď vystihuje sice stručně, zato však výstižně podstatu »židovské otázky« a »izraelského problému«, a proto se domnívám, že by s ní měla být seznámena i naše veřejnost. Pierre Abraham píše: „Jsem skutečně žid. Byli jimi moji čtyři prarodiče a moje matka byla ve svých 84 letech zavražděna v krematoriu v Osvětimi; můj otec, který šel ve svých 17 letech dobrovolně do války roku 1870, byl jedním ze čtyř absolventů polytechniky, kteří nosili vojenskou medaili.

Moji oba bratři (jedním z nich byl spisovatel Jean-Richard Bloch, autor románů »...a spol.« a »Kurdská noc«, přeložených i do češtiny, pozn. V. B.) a já jsme prodělali — stejně jako vy, jak předpokládám (oběžník podepsal jakýsi generál Brisac, pozn. V. B.) — obě světové války a byli jsme aktivními účastníky hnutí odporu.

Z nich jsem nyní naživu jen já sám, a proto mi přísluší, abych vám odpověděl jak svým jménem, tak jménem těch, které jsem právě uvedl.

Už před více než čtyřiceti lety zvolil jsem si jako spisovatel pseudonym, který nemůže nikoho uvést v omyl, pokud jde o krev, z níž pocházím. To říkám proto, abych nezamlčel příslušnost k menšině, která ve Francii existovala už před sedmdesáti lety a která pak před sedmadvaceti lety byla vydána napospas pronásledování, o němž ví celý svět. To znamená, že nemohu nereagovat na dopis, který mi adresujete, aniž mě přitom znáte.

Měl jsem příležitost tiskem veřejně vyjádřit svůj obdiv k lidu židovských pionýrů, kteří odvážně vybudovali na neplodném území a v nepříznivém podnebí výnosné kultury. Stejně tak veřejně už dvacet let vyjadřují své pochyby nad politikou prováděnou vládou, kterou si tento lid neobezřetně zvolil.

V žádném případě nemohu souhlasit s tím, že si tato vláda nejednou osobovala právo mluvit jménem židů celého světa, čímž podala důkaz o rasismu, který nepírá rozpory, jaké existují při vytváření vlasti, jazyka a společenské třídy mezi mentalitou židů, dělníků, intelektuálů, řemeslníků nebo finančníků všech národností.

Musím se proto divit tomu, že se váš dopis inspiruje stejně mylným a nebezpečným zjednodušováním. Jestliže jsem skutečně solidární s izraelskými pracujícími, pak jsem s nimi solidární ze stejného důvodu jako s pracujícími celého světa a zvláště se severovietnamskými pracujícími masakrovanými jedním z nejmocnějších průmyslových a vojenských států. Vůbec nejsem solidární s izraelským státem, pro který na mne žádáte podporu.

Což pak, pane generále, bývalí vojáci, jimiž oba jsme, mohou tleskat armádě, která zničila na zemi stovky protivníkových letadel ještě dříve, než byla vůbec vyhlášena válka?

Telavivská vláda se tváří, jako kdyby věřila, že všichni židé mají Izrael za svou druhou vlast. To je psychologický omyl a politická chyba. Cesto, které bych měl učinit na vaši žádost ve prospěch izraelského státu, by znamenalo podílet se na tomto omylu."

Myslím, že z obsahu Abrahamova dopisu by si mohl vzít poučení spisovatel Máčko, a každý, kdo mate pojmy antisemitismu, proletářského internacionalismu, kdo, ať už vědomě či nevědomě, pomáhá izraelské státní nacionalistické propagandě mást naše (i jiné) veřejné mínění. Nakonec bych chtěl ještě dodat, že by snad bylo užitečné, kdyby naší bohemisté v jazykové poradně Čs. rozhlasu a v jazykovém koutku Literárních novin vysvětlili pojetí a obsah slov izraelita, Izraelec atp.

Doc. dr. VLADIMÍR DRETT, CSc.

HOSPODÁŘSKÉ NOVINY, 15. září 1967, str. 9.

3/231/X

Bazar ojetých automobilů

V tomto roce začal i u nás komisionální prodej ojetých automobilů. Podobně jako západoevropská města má nyní i Praha své ohrady, zatím v Horních Počernicích, Radotíně a na Žižkově, kde zájemce o starší vůz může vybírat ze soustředěné nabídky. Názory na služby tohoto typu se různí, ale po několika týdnech existence ohrad projevila motorizovaná veřejnost zájem, a to je pro tuto novinku dobrá prognóza do budoucnosti.

POSÍLENÍ DŮVĚRY

Většina zájemců o motorové vozidlo jsou laici, kteří mají řidičský průkaz teprve nedávno. V mnoha případech jde u nich o koupi prvního automobilu. Ale i amatér, který měl několik vozů, může jen těžko při běžné prohlídce a při krátké zkušební jízdě rozpoznat skryté vady vozidla a bezpečně říci, zda požadovaná částka za vůz odpovídá jeho kvalitě. Zatím se to řešilo tak, že si kupující brał k nákupu staršího vozidla jako experta známého automechanika. Ale i tak si nikdy nebyl zcela jist, zda nekoupil zajíce v pytli a zda se nějaká závada neprojeví, až bude pozdě na reklamaci.

Při komisionálním prodeji je zprostředkující organizace (v Praze n. p. Klenoty, v Horních Počernicích a Radotíně Komunální služby) do jisté míry garantem poctivosti uzavřené koupě. Její zaškolení a odborně fundovaní zaměstnanci vůz při přejímce prohlédnou, vyzkoušejí a všechny zjištěné závady, eventuálně zlepšení na voze zapíší do protokolu. Prodejní cenu sice navrhuje majitel, ale oni mají konečné slovo a podle jejich dobrozdání je určena cena, za jakou půjde vůz do prodeje. Komunální služby v Horních Počernicích dokonce poskytují na vůz u nich zakoupený půlroční záruku. Navíc zprostředkující organizace obstará za kupujícího i prodávajícího veškeré formality na Dopravním inspektorátu, a tak mu ušetří dosti nepříjemnou a zdlouhavou úřední proceduru. Za to vše si účtuje pět procent prodejní ceny vozidla, kterou platí prodávající. V těchto pěti procentech pochopitelně není částka za převod, která je individuální.

Jistěže ani odborně zaškolený a zkušený personál těchto středisek nezaručuje absolutní přesnost odhadnuté ceny a nikdo nemůže objevit skryté nedostatky vozu bez důkladné kontroly a bez testovacích přístrojů (které zatím v dostatečném vybavení zprostředkující podniky nemají). Nicméně nahrazují dřívějšího doprovázejícího kamaráda-experta a právě tím, že jejich klienty jsou současně obě strany, zaručují do značné míry objektivitu vůči prodávajícímu i kupujícímu. Proto mnoho zájemců o starší vozy už dnes nechce jednat přímo s neznámým majitelem vozidla, ale volí k nákupu tato střediska, kde je navíc větší výběr než při hledání partnera například pomocí inzerátu a při objíždění jednotlivých vozů, nabízených k prodeji.

JSOU DALŠÍ MOŽNOSTI

Některé z těchto zprostředkujících organizací (v Radotíně a v Horních Počernicích) si zřídily ohrady u autodílen. Tak dochází k dvoustranně výhodnému styku mezi komunální službou a zákazníkem. Závady, objevené při převzetí, může prodávající nechat přímo v autodílně na svůj účet odstranit, nebo nový majitel může použít služeb provozovny a nechat si podle svých individuálních přání vůz přímo na místě například nově nalakovat, provést lůžkovou úpravu a podobně. Zatím chybějí zkušenosti, ale je možné, že se ze spokojených kupců stanou pravidelní zákaznící provozovny, protože motorista se rád vrací na místa, kde byl dobře obsloužen. Komunálním službám pak přinášejí tyto zakázky další příjmy.

A CO MOTOTECHNA?

Jedinou prodejní organizací, která se dříve zabývala nákupem a prodejem ojetých vozidel, byla Mototechna. Tam — jak se to vezme — zavedená praxe zastarala anebo předešla dobu. Odborníci v Mototechně také dělali technické prohlídky prodávaných ojetých vozidel a měli rozhodující slovo při určení jejich prodejní i nákupní ceny. Sto přitom o takzvaný úřední odhad, při němž nastupovala obvyklá kritéria, zaměřená na opotřebování, technický stav a stáří vozidla. Zatím z objektivních příčin, jako je nevyrovnanost nabídky a poptávky, dlouhá čekací lhůta na nové vozidlo a některé jiné aspekty, byla cena prodávaných ojetých automobilů prakticky mnohem vyšší, než stanovený úřední odhad. Motorista věděl, že při soukromém prodeji mu každý zájemce zaplatí mnohem více, než kolik mu může nabídnout Mototechna. Proto se u Mototechny shromažďovaly záznamy zájemců o ojetá vozidla, které za několik let nabyly vyřízeny a nemají na vyřízení naděje. Prakticky sem přicházely pouze automobily, které ztratily majitele, anebo vozy vyřazené národními podniky. Zájemci o koupi a prodej si živelně vytvářeli vlastní trh, který měl spletité zákonitosti.

Praxe úředních odhadů a reálných cen za ojeté motorové vozidlo se může uskutečnit tehdy, až na trhu osobních automobilů budou normální poměry, až zájemce dostane bez čekací lhůty a bez pořadníku nový vůz a hodnota ojetého auta bude klesat úměrně k jeho stáří a opotřebení.

Praxe komisionálního prodeje proto lépe odpovídá skutečnému životu a dnešním potřebám. Důkazem toho je skutečnost, že například v Horních Počernicích, kde tuto službu zavedli od 8. srpna tohoto roku, již prodali za více než 300 000 Kčs ojetých vozů. Přednostní je i to, že iniciativa podniků komunálních služeb vytváří zdravou konkurenci národnímu podniku Klenoty i Mototechně a přispívá k normalizaci dosud živelného trhu.

HELENA ŠEDOVÁ

HOSPODÁŘSKÉ NOVINY, 15. září 1967, str. 1.

4/231/X

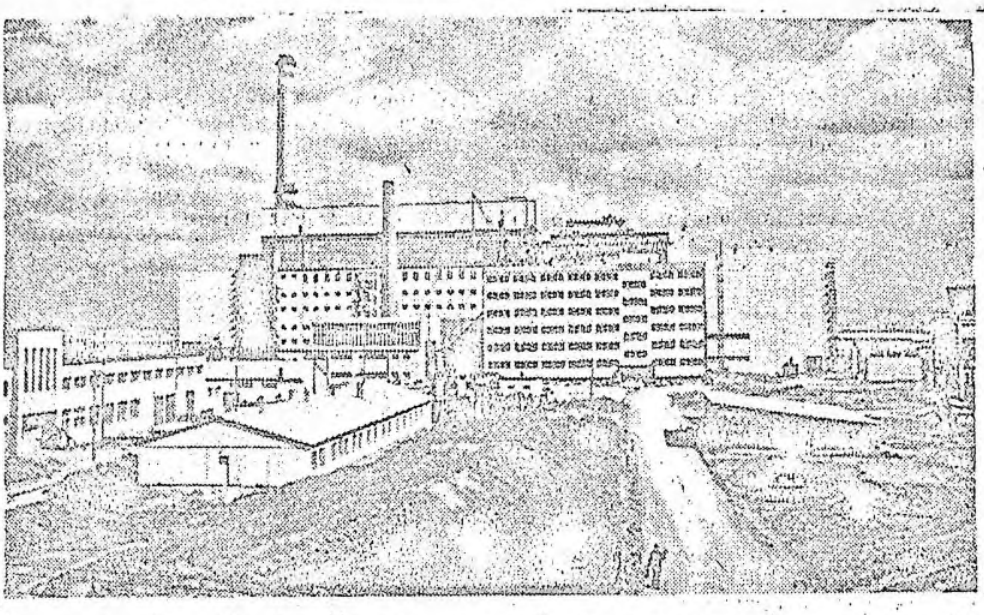
Graf týdne

FAKTA KOLEM ZEMĚDĚLSTVÍ

V roce 1966 bylo v našem zemědělství 873 000 trvalých pracovníků v produktivním věku (a dalších 318 000 starších); za deset let — v r. 1967 — jich bude v produktivním věku jen 703 000 (za předpokladu, že mládež půjde do zemědělství ve stejném počtu jako v l. 1956—1966). Protože se dá očekávat větší snížení podílu pracovníků v poproduktivním věku, znamená to značné snížení celkového fondu pracovního času, jenž bude k dispozici. Zároveň potřebujeme podstatně zvýšit objem rostlinné i živočišné výroby, tzn. absolutně zvýšit množství vložené práce; bude-li k dispozici méně živé práce, je nutné zvýšit vklad zvěcnělé práce. Zatím ovšem továrny na výrobu zemědělských strojů mají potíže s odbytem svých výrobků; zemědělským podnikům se vyplácí vložit do výrobku více živé práce, protože cena zvěcnělé práce — strojů — je relativně vysoká. Teoreticky vedou z této situace dvě cesty: zvýšit cenu živé práce nebo snížit cenu zvěcnělé práce. Na první řešení nemohou mít strojírenské podniky vliv, nezbývá jim než cesta druhá. A ta vyžaduje jednak zvýšit užitnou hodnotu výrobků, jednak snížit vlastní náklady ve strojírenství, např. výrobou optimálních sérií ap. Předpokladem tomu je dokonalá znalost kvalitativních i kvantitativních potřeb našeho i zahraničního zemědělství. Z projevů vedoucích pracovníků zemědělského strojírenství je známo, že jsou si nutnosti výzkumu trhu vědomi — pozdě, ale přece. Bylo by dobře, kdyby se na příkladu zemědělského strojírenství poučili i pracovníci dalších oborů dříve, než se dostanou do podobné situace. Protože u výzkumu trhu platí více než jinde, že čas jsou peníze.

KZ

ŽIVOT STRANY, č. 19/67, září 1967, str. 39-41. 5/231/X

Celkový pohled na hlavní výrobní blok naší první atomové elektrárny v Bohunicích u Trnavy. (Foto J. Kozák)

Komunisté v atomové elektrárně

Z usnesení květnového pléna ÚV KSČ »O směrech řešení ekonomické rovnováhy a životní úrovně« vystupuje zvlášť do popředí důrazný politickoekonomický požadavek zabezpečovat náležitou efektivnost investic. Týká se i racionálního vynakládání finančních prostředků na výzkum a osvojování poznatků rozvíjející se vědeckotechnické revoluce, a to z hlediska současných, ale zvláště perspektivních potřeb národního hospodářství. Do některých úseků, například do přípravy nových zdrojů k výrobě elektrické energie, musíme chtě nechtě investovat velké hodnoty. Pro zabezpečení budoucnosti se tomu nemůžeme vyhnout, ale přitom jde o to, aby se s nimi rozvážně nakládalo.

V této souvislosti chci na několika poznatcích z práce stranické organizace v atomové elektrárně Jaslovské Bohunice ukázat její postup v rozvoji a podpoře iniciativy a aktivity pracovníků o dosažení nejlepších výsledků cestou zvyšování technickoekonomické úrovně výstavby a provozu, v prohlubování politické a odborné vyspělosti lidí a utváření dobrého, soudružského ovzduší pro plodnou a tvořivou práci.

Zvláštní charakter pracoviště atomové elektrárny, která je v podstatě ještě pokračováním výzkumu, ale také už uplatňováním ověřených experimentů v praxi, se odráží nejen ve složení stranické organizace, ale vtiskuje též její činnosti některé specifické rysy, ovlivňující i formy a metody práce.

Osazenstvo elektrárny představuje mladý, stále se rozšiřující kolektiv vědecké a technickoekonomické intelligence i vysoce kvalifikovaných dělníků. Tato okolnost se odráží i v tom, že z počtu členů stranické organizace má 43 % soudruhů vysokoškolské a 38 % středoškolské vzdělání. Tento stav je pochopitelný, neboť odpovídá zvláštnosti pracoviště, složitosti a náročnosti vědeckého výzkumu, příprav na řízení a obsluhu atomových elektráren.

K ustavení stranické organizace došlo hned po zrodu prvního řídícího útvaru elektrárny v roce 1958. Na vyzvání a z pověření vyšších stranických orgánů tam přicházeli přední talentovaní odborníci téměř ze všech koutů republiky. Byla to, jak se říká, atraktivní příležitost, která naší vědecké a tech-

nické inteligenci otevírala možnosti uplatnit se v novém oboru — atomistice. Mnozí z nich se v provizorních barácích u vyhlédnutého staveniště ani pořádně neohřáli a už dostávali další stranické úkoly: jít studovat a poznávat taje atomového jádra na sovětské školy, výzkumné stanice a instituty, nebo na praxi do atomových elektráren. Jiní se zase věnovali projekci, plánovacím a organizačním pracím, navazování různých hospodářskoobchodních kontaktů.

Neustálý pohyb lidí, časté a dlouhotrvající služební cesty a stáže — to všechno pochopitelně komplikovalo rozvoj systematické práce stranické organizace. Zpočátku bylo pro výbor dost těžké zabezpečovat i nepravidelné konání členských schůzí. Za pomoci aktivistů vyšších stranických orgánů se výbor postupně orientoval především na sjednocování názorů komunistů a upevňování morálně politické jednoty tvořícího se kolektivu zaměstnanců. Úloha to nebyla lehká, protože lidé se dobře neznali a hovořili mezi sebou jen o nejnutnějším. Proto také bylo třeba vytvářet vztahy vzájemné důvěry, porozumění a pomoci, otevřeně pracovníky zainteresovat na řešení drobných či větších problémů rozvoje atomové energetiky a současně rozvíjet a správným směrem orientovat diskuse, aby z tříbění názorů vycházely uvážlivé podněty pro správná východiska. Pro výbor organizace a komunisty vyplývala z takovéto práce mezi vědeckou a technickou inteligencí povinnost starostlivě dbát, aby se plně neodmítaly ani myšlenky těch, kteří se v některých věcech mýlí, a podporovalo se využití nejprogresívnějších závěrů.

Některé pratichůdné názory se udržovaly ještě z období prvních úvah o tom, zda v Československu máme nebo nemáme budovat atomové elektrárny, a když ano, kterou cestou se ubírat. Bývaly o tom zapálené diskuse, neboť nebylo neznámo, že potom, kdy v SSSR v roce 1954 uvedli do provozu první průmyslovou atomovou elektrárnu na světě, zaznamenali ve vyspělých kapitalistických zemích (zejména v USA, Velké Británii a Francii) prudký rozvoj v jejich projektování a výstavbě. Technicko-ekonomické informace uváděly údaje o činnosti 60 reaktorů v atomových elektrárnách s 5000MW výkonem, i to, že do roku 1970 se jejich počet rozroste více než pětinásobně, přičemž koncem dvacátého století mají už 50 % světové výroby elektřiny dodávat atomové elektrárny. Z technickoekonomických informací bylo též zřejmé, že využití atomové energie na výrobu elektřiny je velmi nákladné, drahé a zároveň vyžadující mít zdroje a předpoklady, aby vědecký výzkum, úroveň odborníků a též průmysl na výrobu technologického zařízení byly na světové špičce. Tyto předpoklady a k tomu i uranovou rudu v Československu máme.

PROSADIT SPRÁVNÉ NÁZORY

Rozhodnutí našich nejvyšších stranických a vládních orgánů o výstavbě atomových elektráren nepřišlo pozdě. Vycházelo z reálných a optimálních národohospodářských bilancí a závěru, že pro nás je výstavba atomových elektráren ekonomickou nezbytností a že se s ní seriózně počítá jako se součástí vědeckotechnické revoluce, jako s perspektivním programem plánovitého rozvoje naší energetiky.

Úspěšné uskutečňování tohoto programu podmiňuje především výstavba první atomové elektrárny a zhodnocení jejího zkušebního provozu. Jak už bylo řečeno, s jejím budováním se začalo v roce 1958, a to s velmi příznivými technickoekonomickými předpoklady. Dík nezištné pomoci sovětských odborníků a jejich poznatkům jsme ušetřili značné finanční prostředky na základním výzkumu. Tím se rovněž naskytly výhodné podmínky ke koncentraci sil do aplikovaného výzkumu s reálnými možnostmi ještě více zprogresívnit naši koncepci projektování i výroby technologických zařízení pro ekonomický provoz atomových elektráren, který zabezpečuje využití domácích zdrojů přírodního uranu.

Výboru stranické organizace nejvíc záleželo na tom, aby se rozhodnutí stranických a vládních orgánů o naší koncepci výstavby atomových elektráren správně chápala. Snažil se překonávat netrpělivost, pochybnosti, rozpaky a skepsi z toho, že přípravné práce trvají dlouho a že nás zahraničí předbíhá, ale též pohotově reagoval na správné připomínky, které upozorňovaly na zbytečné mrhání časem. Výbor starostlivě dbal, aby se v diskusích věcně argumentovalo technickými parametry a ekonomickými propočty, porovnávala se efektivnost alternativ, aby se rozhodně respektoval celospolečenský zájem, ale aby nezapadaly jako nepovšimnuté podnětné myšlenky. Od komunistů vyžadoval, aby precizně plnili svoje úkoly, byli disciplinovaní a neztráceli ze zřetele racionální organizaci práce a řízení, a přitom je zavazoval k působení na bezpartijní spolupracovníky. A tyto požadavky výbor uplatňoval u pracovníků elektrárny i při rozvíjení seriózních vnějších vztahů, které byly a jsou rozhodující pro plánovitý postup výstavby.

Jaslovskobohunická atomová elektrárna je na vnějších vztazích zvlášť závislá. Je totiž rozvojovým podnikem Ústřední správy energetiky a současně výrobně hospodářskou jednotkou i investorem první a nyní už i druhé atomové elektrárny. A z tohoto postavení podniku vyplývá pro stranickou organizaci povinnost nenechat bez povšimnutí jeho vnější vztahy, působit vlastními prostředky a nástroji politického působení a kontroly, a to zejména v součinnosti s celostaveništním stranickým výborem. Výbor stranické organizace v elektrárně (aniž by nahrazoval hospodářské vedení podniku) se snažil co nejúčinněji přispět k vyřešení mnohých konfliktních situací s generálním dodavatelem stavební části (n. p. Hydrostav Bratislava) a generálním dodavatelem technologického zařízení (oborový

podnik Škoda Plzeň), a to soudružským jednáním s komunisty z těchto podniků na půdě celostaveništního výboru. Problémů bylo mnoho. Komplikace v koordinaci jednotlivých složek v investiční výstavbě i podnikové zájmy finálních a generálních dodavatelů dost negativně ovlivňovaly výstavbu a oddalovaly ji, čímž se snižovala únikátnost našeho řešení výstavby a provozu, ztrácel se někdejší předstih.

Při obhajobě celospolečenských zájmů měla větší váhu otevřená kritická slova a vážné rady, přednesené však pokojně a s důvěrou, než hněvivá výbušnost a výhružky sankcemi. Výsledkem takového úsilí komunistů — předcházet nedobrým důsledkům aktivním řešením jejich příčin — bylo vypracování cílového harmonogramu, který má zaručit ukončení montážních prací v A-1 podle vládního termínu do konce příštího roku, avšak za dodržení vzájemných dohod a předpokladů, které jsou samozřejmé při složité výstavbě (vysoké nároky na přesnost a vynikající kvalitu, na soustavnou detailní kontrolu). A na tom, že výstavba A-1 se dostala do stádia dokončovaných stavebních prací a plného rozběhu montáže technologického zařízení, má značnou zásluhu i stranická organizace v elektrárně.

PEVNOU KONCEPCI DO STRANICKÉ PRÁCE

K pevným zásadám práce výboru organizace patří plánovitost v řešení a zabezpečování úkolů. Projevuje se zvlášť v přípravě členských schůzí a jejich obsahové náplně, aby o základních otázkách rozhodovali všichni členové organizace. Na programu členských schůzí bývá pravidelně kontrola usnesení a hodnocení práce komunistů v souvislosti s plněním plánu výstavby. Stejná pravidelnost se udržuje i při posuzování úrovně stranické výchovy, činnosti Svazu mládeže a při podávání aktuálních vnitropolitických a zahraničně politických informací. Kladnou stránkou práce výboru je, že citlivě reaguje na diskusi a k nejdůležitějším příspěvkům se vrací a seznamuje soudruhy, jak jsou vyřešeny.

V diskusích na stranických schůzích zaznívá množství návrhů a podnětných myšlenek pro zlepšení organizace práce komunistů v hospodářském vedení. Soudruzi vypracovali např. analýzu ekonomické efektivnosti využití některých typů elektronkových strojů, která používají na složité matematické výpočty, a navrhli pohotovější systém přenosu údajů do výpočtových středisek mimo podnik, což přineslo značné zhospodárnění nákladů. Dalo by se namítnout, že takové odborné otázky na členské schůze nepatří, že se mají řešit na poradách hospodářského vedení. Tuto okolnost si výbor uvědomuje a proto usiluje, aby nenahrazovaly hospodářské orgány, ale aby jeho podněty rozvíjely iniciativu odpovědných pracovníků.

Stálou zásadou v práci výboru je, že na členské schůze zve i bezpartijní odborníky. Umožňuje jim vyslovit vlastní názory a připomínky na řešení úkolů, radí se s nimi. Členské schůze se takto staly i fórem pro vyjasnění protichůdných stanovisek, věcná polemika i repliky, ale i k sjednocování názorů a postupů. Sami vedoucí hospodářští pracovníci elektrárny říkají o pravidelných měsíčních členských schůzích, že se staly nepostradatelným činitelem pro zlepšování politické práce komunistů na hospodářském úseku.

Výbor stranické organizace se zvlášť zaměřuje na to, aby těžiště realizace usnesení členských schůzí bylo ve stranických skupinách, a proto dbá o jejich stálou aktivitu. Například v odboru vědeckovýzkumné základny na schůzích stranické skupiny nejčastěji posuzují postoj komunistů při plnění úkolů pracoviště. Na jedné schůzi stranické skupiny se skupina soudruhů dobrovolně ujala složitého dílčího problému z výzkumné úlohy palivového článku.

Při takovéto náplni práce stranických skupin, odráží jednání hlavní problematiku pracovišť, avšak je značně těžké posuzovat, zvláště v postoji lidí, co je politické a co odborné. Domnívám se, že snaha stranického výboru soustavně zkvalitňovat práci stranických skupin je správná, protože v nich vidí ohnisko, kde se usnesení mění ve skutečnost, kde každý komunista názorně a konkrétně svou prací ukazuje, jak zabezpečuje úkoly strany.

Současné období v atomové elektrárně je náročné na zvyšování kvalifikace a přípravu kádrů pro budoucí provoz. Proto výbor stranické organizace spolu s hospodářským vedením věnují patřičnou pozornost výběru a přípravě komunistů a bezpartijních na budoucí funkce v provozu. Soudruzi přitom nijak nezanedbávají posouzení osobních předpokladů, zejména morálních a povahových vlastností, zdravé odborné ctižádosti a odhodlání snášet určité přechodné těžkosti, např. odloučenost od rodin. Na základě politických, kvalifikačních a osobních kritérií bylo na postgraduální studium vysláno 48 inženýrů, aby si rozšířili a prohloubili vědomosti z jaderné fyziky. Další odborná příprava budoucích pracovníků provozu A-1 probíhá i v našich nejmodernějších tepelných elektrárnách. Kromě toho pracovníci, kteří budou působit jako směnoví inženýři a operátoři reaktoru, jsou vysíláni na zaškolení do sovětských atomových elektráren.

□ □ □

Několikaletá cílevědomá zásadová práce stranické organizace v atomové elektrárně se dnes odráží nejen ve vážnosti a autoritě mezi vlastním osazenstvem, ale i u pracovníků dodavatelských podniků. Kvalifikovaný přístup výboru základní organizace napomohl prosazovat snahu po jednotné vůli všech podniků zúčastněných na výstavbě, přičemž úzce podnikové zájmy přestávají mít prvé místo před zájmy celospolečenskými.

Ing. JOZEF HUDEC,
pracovník ÚV KSS, Bratislava

ŽIVOT STRANY, č. 1967, září 1967, str. 39-41.

VÝTVARNÁ PRÁCE, č.18/67, 7. září 1967, str. 1. a 7.

MIROSLAV KLIVAR

Otazník za školní výtvarnou výchovou

8/231/X

Umíme zorganizovat působivé výstavky dětské výtvarné tvořivosti. Máme některé příkladné pedagogy výtvarné výchovy. Na devítiletkách i na středních školách. Můžeme se pochlubit vynikající úrovní jednotlivých výtvarných prací žáků. Avšak se současnou úrovní výtvarné výchovy v širokém měřítku (jak se říká, statisticky významném) nemůžeme být spokojeni. Ba, mělo by zaznít i hořké slovo kritické skepse: začínáme v některých směrech školní estetické výchovy vážně zaostávat za světovou úrovní. Například stagnuje očividně teorie a praxe estetické výchovy školní mládeže v galeriích výtvarného umění. Nebo estetická výchova v pracovním prostředí, nejen při pracovním vyučování či v polytechnické výchově. V odborné přípravě učitelů k filmové estetické výchově teprve začínáme.

První problémem, který nutno řešit, jsou osnovy výtvarné výchovy, poněvadž do značné míry určují základní koncepci obsahového zaměření i metodického přístupu.

Vyučuje se doposud podle osnov platných od školního roku 1960—1961, kdy došlo také ke změně názvu předmětu, aby se vyjádřila širší náplň. Od té doby hovoříme o výtvarné výchově. Přáli bychom těmto osnovám, aby se v klidu ověřily v praxi. Konečně, platí už hezkou řádku let. Vždyť víme, že ve školské praxi není nic potřebnějšího než soustředěná, promyšlená koncepce vyučování, nerušená překotnými a unáhlenými změnami! Avšak v tomto případě nutno konstatovat nedostatky, o nichž se vědělo na začátku, kdy se nové osnovy připravovaly. Buďme však spravedliví, zamyslemе se nad pozitivními i negativními zkušenostmi z uplatňování těchto osnov.

Jsou vybudovány a utříděny v tzv. pracovních okruzích: a) kreslení podle názoru a z představy, b) tematické kreslení, c) dekorativní práce a písmo, d) besedy o umění. Osnovy byly nesporně krokem vpřed, hodnotíme-li současně předchozí období, kdy bylo v nižších ročnících přeceněno kreslení podle názoru a základní perspektivní kreslení přeloženo již do 4. ročníku národní školy. Mezi pozitivní rysy osnov z let 1960—1961 patří vyhranění látky, snížení počtu hodin některých nepřiměřených témat, uvolnění učitelovy iniciativy, větší volnost při koncipování hodin atd. Zavedením technických náčrtů v profilovém a rovnoběžném zobrazování byla odstraněna určitá jednostrannost dřívějších osnov. Perspektivní kreslení bylo podstatně zredukováno. Významné místo v prvním okruhu má kreslení přírodnin, v souladu s některými jinými předměty (biologie a.). V tematickém kreslení a malování se klade větší důraz na výběr námětů, na přípravné kresby atd. V okruhu dekorativních prací a písma zdůraznily osnovy výchovu vkusu, smyslu pro vzhled výrobků a tvořivou návrhovou povahu prací žáků proti pasivnímu obkreslování. Ve výuce písma byl program také redukován a v besedách o umění je kladen důraz na bezprostřední práci s uměleckými díly.

Nedostatkem těchto osnov je schematické členění na tzv. pracovní okruhy, které bylo už obsaženo v koncepci osnov z padesátých let. V praxi vznikají nejasnosti, například v pojetí proporcí tematického kreslení. Ukázala se objektivní nutnost neustálého propojování všech zmíněných oblastí, i když respektují zvláštnosti psychologického vývoje žáků. Záhy se poznalo, že strohé členění zmíněných okruhů, zejména v nižších ročnících, neodpovídá věkovým zvláštnostem mládeže, a proto mj. v 1. a 2. ročníku se upustilo od mechanického členění. Učitelé vycházejí v tomto období převážně z tematických prací. Schematičnost pracovních okruhů není jediným problémem. Již II. celostátní konference pedagogů výtvarné výchovy r. 1964 kriticky zdůraznila, že postup v kreslení podle názoru většinou vede k iluzivnímu zobrazování skutečnosti a k iluzivnímu chápání uměleckých děl. Že se musí upravit vztah aktivní a receptivní složky výtvarné výchovy, zejména v souvislosti s vývojem výtvarného umění ve 20. století. A ještě něco. Užité umění působí na výtvarnou školní výchovu, a proto je nutno promyslet důsledky vzájemných souvislostí kultury životního prostředí a metod školní výtvarné výchovy. Palčivým problémem v této souvislosti je nedostatečný počet hodin (v 1.—3. ročníku jedna hodina týdně, ve 4. až 9. ročníku dvě hodiny týdně).

Je třeba souhlasit s kritickými názory vyslovenými na konferenci o estetické výchově v Praze v roce 1966. Například diskusní vystoupení J. Vosečka a V. Poupy obsahovalo návrh nové koncepce výtvarné výchovy a požadovalo tyto změny: 1. změnu struktury předmětu, která přinese nové rozčlenění na pracovní oblasti, vyzdvihne účelnost výtvarné výchovy a zdůrazní její výtvarný základ; 2. řešení vztahu aktivní a receptivní složky výtvarné výchovy odstraněním disproporcí mezi zaměřením výuky kresby i malby a výchovou výtvarným uměním; 3. posílení výtvarné tvořivosti, výtvarného vidění, představivosti a fantazie v aktivní složce předmětu a její přímou návaznost na současnou uměleckou praxi; 4. důslednější diferencování látky vzhledem k věkovým zvláštnostem a schopnostem žáků; 5. integraci problémů aktivní a receptivní výchovy při vytváření životního stylu mládeže naší doby. Autoři navrhují jednoduché členění systému výtvarné výchovy na oblast výtvarných činností zobrazivých, dále užitých výtvarných prací a konečně na oblast výchovy uměním. Současně navrhují rozložení učiva do tří tříd.

Je to jistě vážný hlas do diskusí o současném stavu osnov výtvarné výchovy, i když diskusní zůstává návrh na členění pracovních oblastí. Mělo by se přihlédnout zejména k tomu, že značnou slabinou v dosavadní školní výtvarné výchově je uplatnění hlediska jednoty výtvarné kultury; mládež se v podstatě

neumí orientovat v utváření prostředí různých sociálních funkcí (bytové, pracovní, veřejné aj.). Naprosto neuspokojivá je výchova dětí k porozumění architektuře. Zcela vypadly takové složky, jako je estetické utváření zeleně v životním prostředí atp. Nejtragičtější je, když výtvarná výchova probíhá v naprosto zastaralém školním prostředí, když pedagogové nedovedou vést mládež k tvořivým změnám nejbližšího okolí, především školního.

Nové osnovy by měly věnovat velkou pozornost typologickým zvláštnostem dětí při výtvarné výchově, což sice souvisí s individuálním přístupem učitele, ale doposud není v praxi doceněno. Například v úvodech do tematického kreslení, kdy učitelé předvádějí svou kresbou přístup k námětu, usměrňují příliš děti nežádoucím směrem. (Konečně samotná otázka způsobu pedagogova »předvádění« je diskusním problémem známým v pedagogice estetické výchovy.) Individuální rozdíly z typologického hlediska jsou velmi důležité také v metodice výtvarné výchovy, na což se často zapomíná. Nejde jen o psychickou konstituci typu osobnosti, nýbrž i o individuální rozdíly ve výtvarných typech dětí. Jugoslávský odborník prof. Bogomil Karlavaris rozlišuje jemné odstíny ve výtvarných typech školních dětí. Například podle podílu fantazie — typ vizuální (zpravidla má sklon k pasivnímu obkreslování) a imaginativní (kreslí neobvyklé a vzrušující fantastické scény z pohádek atp.), podle interpretace předmětů — typ prostorový a dekorativní, přičemž dekorativní dále člení na monumentálně dekorativní a intimně lyrický typ, atd. Samozřejmě, musíme mít na zřeteli typologické zvláštnosti dětí ve vývoji, ve smyslu utvářející se osobnosti.

Další slabinou školní výtvarné výchovy u nás je nedotvořenost návaznosti této výchovy v přechodu ze základní devítileté do střední všeobecně vzdělávací školy. U mladých lidí přecházejících na střední všeobecně vzdělávací školy dochází k dvouletému přerušení souvislosti mezi výchovou na devítiletce. Volitelná výtvarná výchova na střední škole začíná, totiž od 2. ročníku. Kolik žáků se jí účastní? Statistiky říkají, že v minulých letech to byla necelá dvě procenta mládeže v tomto typu školy!! A tak jsme dnes svědky nežádoucí situace, že výtvarná výchova naší mládeže končí většinou v 15 letech. Nevyvíjí se organicky dále. Právě v letech, kdy je zájem o výtvarné umění zvlášť intenzivní, kdy jsou dobré předpoklady pro mnohotvárné formy výchovy, dochází k nepochopitelnému přerušení. V tomto směru by měla být učiněna urychlená nápravaI

Zastavme se u další slabiny. V naší teorii a praxi školní výtvarné výchovy existuje ještě jedno palčivé bílé místo: není rozpracována speciální metodika výtvarné výchovy mládeže v galeriích výtvarného umění. V naší odborné literatuře nenajdeme dnes práci, kterou bychom mohli s klidným svědomím postavit vedle zahraničních knih, jako je například sborník UNESCO: Musées et jeunesse (Paříž, 1952). Nejčastěji se setkáváme s příležitostnými návštěvami galerií. Příliš se používá reprodukcí, a to i tehdy, kdy by bylo možné objasnit různé tvůrčí výtvarné polohy na originálních dílech umělců, zastoupených v galeriích ČSSR. Nad tímto problémem by se měly zamyslet i pedagogické výzkumné ústavy, nejen učitelé.

Samozřejmě, těžiště výtvarné výchovy je v rukou učitele, pedagoga. Toto poslání nelze svěřovat jen na doplnění úvazku, lidem bez odborné kvalifikace, jak to dělají někteří ředitelé škol. Plně kvalifikovaných učitelů výtvarné výchovy máme ještě pořád málo. Potřebujeme jich mnoho. Jedině oni mohou zabezpečit podstatné zvýšení kvality výtvarné výchovy budoucích občanů.

VÝTVARNÁ PRÁCE, č. 18/67, 7. září 1967, str. 1. a 7.

9/231/X

VÝTVARNÁ PRÁCE, č. 18/67, 7. září 1967, str. 1. a 3.
/Úryvek/ 10/231/X

JINDŘICH PINKAVA

Umění a ideologie

XIII. sjezd KSČ svou rezolucí k naléhavým otázkám dalšího rozvoje socialistické kultury vytvořil dalekosáhlé předpoklady pro rozmach umělecké tvorby přiměřené moderní socialistické současnosti. Je to dokument, který nemá svým významem v kulturní politice KSČ sobě rovného. Koncentruje se v něm všechno úsilí o postižení místa a funkce umění pro rozvinutou socialistickou společnost, jak je objevovali a nacházeli naši umělci, teoretikové i politikové. Rozvedeme některé myšlenky o poměru umění a ideologie, kterému věnuje také rezoluce značnou pozornost.

Považujeme za zjištěnou skutečnost, že každému uměleckému dílu je inherentní určitý světový názor a jistá ideologie. Vycházíme dále z toho předpokladu, že existuje přes nejrůznější individuální modifikace jen nevelký počet základních typů světových názorů. Myslíme si však, že právě odstíny ve světových názorech různých autorů, jejich individuální modifikace jsou pro umění závažné, ne-li podstatné. Nepokládáme totiž za zvláště rozhodující to, co je společným jmenovatelem v názorech většiny autorů. Tím také říkáme, že nemá, alespoň v moderním umění, zvláštní závažnost dílo, které vzniklo z chladného záměru (ilustrovat obecné ideologické paradigma), a to i tehdy, kdyby šlo o společného jmenovatele socialistického umění.

Světový názor se v uměleckém díle manifestuje — více než deklarováním — celou složitou hierarchií jeho vnitřních proporcí a složek, jeho aktivním postojem k veškeré realitě, je přítomen v celé jeho významové výstavbě, která je opět funkcí jak obsahových, tak formálně architektonických složek, jež tvoří v určitém díle totožnost a jsou jen v abstrakci rozlučitelné. V marxistické estetice kultového období se to projevovalo jako soustava požadavků na socialistickou ideovost umění a na metody jejího realistického zobrazení, které jako by představovaly ekvivalent filosofického materialismu.

Materialismus sám tím byl zeschematizován. Umění se redukovalo na poznání a zobrazení reality v její fenomentální podobě. Ani teorie typičnosti umění na tom nic nezměnila a připojila pouze požadavek větší věrohodnosti v odrazu obecných rysů skutečnosti. Ta je ale předmětem vědních disciplín a umění nemůže být jejich obrazovou popularizací, aniž by docházelo k deformaci jeho funkcí.

Ve vztahu k umění se nejvíce exponované postavení přisuzovalo ideologii. Přitom se přes ujišťování o nemožnosti rozporu mezi vědou a ideologií v marxismu a na úkor rozvoje vědeckého marxismu-leninismu rozbujela ideologická verbalistická anomálie, která absorbovala a rozvracela myšlenkový potenciál i části skutečné socialistické inteligence, korumpovala ji i morálně, takže její pozdější ideový vývoj byl velmi znesnadněn a boj o vlastní očistu byl složitý. Kultovní ideologie byla jakýmsi unifikovaným výkladem marxismu, často naprosto nesouladným se skutečností; byla to vyumělkovaná teorie o nemožnosti vnitřních reálných rozporů v socialismu, o konstantnosti téměř všech vztahů, jež se v něm tvořily, o automatické harmonii ekonomiky a politiky; učení o předem zaručené jednotě veškeré teorie a praxe — třebaže tady šlo o jejich rozsáhlý rozpad.

Lidu přísluší i přes stupňovanou dělbu práce ve všech oblastech života suverénní rozhodčí role ve všech věcech umění, stylu života, povahy prostředí a třeba i vědy atd. Toto už byl povážlivý signál k návratu do minulosti, exkomunikace socialismu z XX. století, které je »stalinskému« socialismu svou hierarchií norem, vztahů a hodnot, svou kulturou nepřátelské. XIX. století je pro tuto socialistickou utopii lidové a srozumitelné, ačkoli nejměšťáčtější; do souvislostí XIX. století se měla zapojit socialistická kultura a do jeho kontextu přesadit podle nacionálně romantických představ i socialistická věda a uchránit se před omezeným kosmopolitismem. Životní stoh a umění XX. století je dáno do klatby jako protilidové a ideologicky nepřátelské; jedině v opozici proti nim je možno prý vybudovat socialistickou kulturu. Tyto tendence vedly k vážnému rozrušení dorozumívací schopnosti s vývojem světového umění, k rozvratu tvůrčích norem a hodnotících kritérií. Kultovní cesta k lidovosti ovšem nebyla ničím jiným než nadbíháním zaostalosti mas, programem jejich kulturní, ale i hmotné nenáročnosti a autarkie lidu uprostřed XX. století. Zatím novodobý vývoj moderní společnosti postavil původní venkovský folklór na zcela zanedbatelné místo, k obnově lidové tvořivosti v duchu romantismu není návratu; z jejích zdrojů stále čerpá vysoká kultura, ale v lidu žije jen jako reminiscence a je udržována značně umělě. Nastal převrat v přístupnosti kulturních hodnot i pro vesnici. Dnešní folklór může být jen pokleslé epigonství nebo kvantitativní rozmnožování tradice a nemá proti profesionalismu

v umění žádnou reálnou naději. Sama ekonomika a vyrovnání vesnice s městem v životním standardu jí podryly. A k tomuto standardu dnes nepochybně patří i konzum uměleckých hodnot. I v materiální spotřebě dnes roste náročnost na estetickou hodnotu výrobku, lid již není hnán starým mechanismem k nabývání hmotných statků výlučně pro jejich vlastní společenskou moc. Tento vztah k věcem socialismus zcela rozrušil a je v tom velká kulturní vymožnost a výzbroj pro rozvoj umění, které je nutno dobře využít. Nelze restaurovat XVIII. a XIX. století, ani žádat naivně, aby lid a dělnická třída byli duchovně internováni v době před první technickou revolucí. V myšlení, vkusu, ideálech, etických postojích, estetickém cítění a hodnocení se projeví vždy životnou zákonitostí obsah materiálního života, možnosti a zájmy jednotlivce, skupin a tříd. Tato korespondence se ostatně v marxismu považuje za axiom. V ideologické nadstavbě se pak rozvíjejí a poznávají všechny perspektivy lidstva, v ní přichází k sebeuvědomění i skutečná humanita; zde se objevuje paralelně k materiální činnosti a ve vzájemném doplňování neomezený operativní prostor pro uskutečnění obrovských možností člověka. Jejich odraz a transpozice do esteticko-materiální reality uměleckého výtvoru reflektuje unitárnost vědomí a bytí.

Proto se zákonitě zvyšují v socialismu i požadavky na hodnotu idejí, rozrůzněnost jejich kvalit i na rozsáhlý výběr v nich, což se dlouho nerespektovalo. Ačkoliv kultovní koncepce redukovala umění na pouhou vnější přikrasu řádu, přisuzovala mu funkce, které nemůže trvale plnit; jiné, které mu jsou nejvíce vlastní, mu odpírala. Umění mělo úlohu pouhého ilustrátora ideologických konstrukcí. Muselo plnit určitá striktně normovaná schémata zobrazení společnosti; dodržovat kánon rozestavení hlavních postav, vyvíjejících se předepsaným způsobem a tradiční formou; hlavní uměleckou vynalézavost měl umělec soustředit na exemplární život protagonistů. Zobrazované konflikty se řešily zase vcelku konvenčně závazným způsobem. Každou odchylku od kánonizovaných norem kritika, orientování výlučně k ideově politické analýze jako poznávací dominantě uměleckých děl, ostře odmítala.

To muselo vést k povrchnímu, bezrozměrnému zobrazování života, k mělké naturalistické popisnosti. Vše se vyčerpávalo v několika málo možnostech obměn stereotypního tématu. Výtvarnému umění pak už zbyl pouze plakátový patos a zobrazování jistého minimálního počtu oficiálních osobností. Umění jako by se stydělo za svou minulost a postavení. Hledalo novou utilitu. Vměšovalo se do ekonomiky, zaměňovalo svůj účel za politickou agitaci a považovalo se za instruktora nejrůznějších činností. Místo vlastního stylu, homomorfního s technikou a vědou XX. století, šířil se jen úpadkový, profánní synkretismus cizorodých stylů, historizující figurálně pseudoklasicistní vnější okázalost. V portrétování tzv. velkých osobností je spíše analogon nábožensko-symbolických funkcí, znakový ozoterismus.

Tímto zběžným popisem funkce umění za kultu chceme naznačit, že se dostalo do středověkého či byzantinského postavení, v němž hlavní úlohu hraje symbolika, znakové funkce, do všech důsledků. Především se v umělecké praxi prosazuje svého druhu preciozita, naprostá izolace od života, tím zákaz jeho plného zobrazení jako protiumělecké počínání. Funkce umění je takto redukována na zušlechťování kultu, na úzkostlivě jednostranné pojetí člověka. Je poněkud komické, že za vrcholícího kultu vydávala tzv. marxistická estetika toto umění za socialistický realismus, kontrapozici abstraktního umění, úpadkového formalismu a naturalismu. Tato extrémně normativní a apriorní estetika neměla ovšem s marxismem kromě pojmenování nic společného, nepředstavuje jednu z jeho historických realizací. Dialektické vztahy složek, mnohoznačnost a relativní autonomie uměleckého díla, dynamika uměleckých druhů a forem se zde nebrala vůbec na zřetel. A lidovost v ní byla už zhola bezobsažným heslem. Tato estetika pouze křivila v didaktické horlivosti představy lidu o sobě samém a o životě, jako to činila celá kultovní ideologie.

Místo marxistické estetiky jako vědy zbylo pseudoučené, jednostranné a protihistorické nadčasové spojení názorů, jež se vyznačovalo především nepochopením podstaty moderního umění, a neadekvátně interpretovalo i funkce umění v utváření socialistického člověka. Osudnou redukcí umění na ideologii se stala ústřední kategorií schematické estetiky ideovost. Z ní se udělala, po metafyzickém vypreparování ideových složek z mnohostranných vztahů s formální a širší sémantickou výstavbou uměleckého díla — které neměly být předmětem uměnovědeckého zkoumání — jakási obsahová šablona a zabsolutizovaná podstata umění a estetična. Na starší umění se tímto snadno vyčerpatelným přístupem mnoho neobjasnilo a nové umění ho manifestovalo samo. Všechno problematické bylo paušálně zavrženo, všechna nejednoznačnost v umění je kvalifikována jako ideové kolísání a dezorientace lidového vnímatele. Zatím bylo zapotřebí zapojit socialistické umění do světových uměleckých proudů XX. století, jak je ostatně samo ranné porevoluční sovětské a jiné, marxistickou ideologií ovlivněné umění spontánně spolutvořilo a bylo jejich nejpodstatnějším ohniskem. Hluboce a nevratně poznamenalo veškerý obsah i formu moderního umění našeho století. Rozlitřka vývoje světového umění s uměním kultovním, motivovaná ideologicky, přivodila i rozpad interkomunikace dorozumívacího jazyka umění, pochopení vývoje forem, který je světově nedílný v umění jako vývoj metod ve vědě. Je potřebí stále znovu vyvracet pověru, že moderní umění je vesmrze produktem rozkladu buržoazní ideologie. Umění nelze převést bez zbytku na ideologii; v některých oborech má v něm velmi zprostředkovanou až podřadnou nebo vedlejší funkci, jako v průmyslovém výtvarnictví, užité grafice, různých hudebních žánrech atd. Jestliže umění nemůže plnit všechny své společenské funkce v plné rozloze života, nemůže jeho úlohu nic převzít a substituovat je. Do-

cházelo by k deformacím celého systému jeho funkcí. Umění nemá dominantu ani v poznávací funkci ve smyslu poznání společenské reality veškeré (někdy splývá s výrobou nebo se blíží hře apod.), jen v případě neregulárního posuvu, kdy nejsou schopny tuto funkci plnit jiné výlučně gnoseologické a ideologické disciplíny, se na ně přesouvá. To jsou však hlavně případy plně nerozvinutých společností, v nichž se vše podřizuje nedělitelnému sociálnímu cíli: např. náboženské reformaci, národnímu osvobození, nejbližším buržoazním nebo socialistickým revolučním cílům. Tehdy se tedy v podstatě zákonitě všechno soustřeďuje kolem politiky a podřizuje se jejím potřebám. V současném socialismu však zaujímá politika sama již mnohem širší oblasti než pouze být ideologií a regulátorem třídního boje; a je nutno se podřídit také ekonomizaci funkcí; umění se proto nemůže překrývat funkčně s obory jiných činností.

Umění je zajisté také poznáním, ale především — a to na základě svých schopností — těch oblastí a poloh reality, kam jiné způsoby poznání nemohou dobře vniknout, a tam je i jeho ideologická účinnost a sdělnost nejvyšší: umění není ani tolik odrazem a zobrazením jako tvorbou, konstruováním reality pro člověka a zlidšťováním [illegible], podobně jako jiná tvorba, výroba a technika. Přesto je někdy [illegible]jemnějším dialogem mezi lidmi, [illegible] i mocným nástrojem formování psychiky a všech dimenzí lidskosti; je poznáním a ještě více — par excellence — sebepoznáním, hlavně vnímatele. Dílo se zakliňuje do dynamiky názorů a citů živého člověka — nejsložitějšího systému v realitě; jeho působení je plné antitezí, vyrovnávání, částečných syntéz s konzumentem, je plné dialektiky. Moderní umění usiluje o to, aby jeho vztah k životu byl méně zprostředkovaný celou hierarchií společenské nadstavby, aby zasahovalo skutečnost bezprostředněji.

Umělci připadá význačná úloha při formování společenské, individuální a kolektivní ideologie. Proto musí být socialistickému umění přiznána plná odpovědnost i veškerá důvěra za tuto oblast, která umění ostatně odedávna nezcizitelně náleží, za tento druh »služeb« socialismu. Umělecké organizace, jejich stranické útvary, musejí být tak samostatné a zodpovědné, aby veškerou regulaci ve své oblasti byly schopny pojmout a vykonávat, jakožto interní problematiku umění a společnosti zároveň; jak to postuluje i kulturně politický program přijatý XIII. sjezdem KSČ.

Silný příklon a sympatie velké pokrokové kultury ke komunismu za války a po ní možno spatřovat kromě rozhodující a hnací logiky samého historického dění také v naději úniku umělců od »nešťastného« soukromého vědomí do skutečného dění. Z potřeby konstruktivnějšího, skladebnějšího pohybu; z pokušení o racionální syntézu proti dosavadnímu ustavičnému analytickému obnažování a destrukci člověka umělce na elementární složky lidství bez struktury, uprostřed nichž i existencialistická »volba« zůstávala pouze čirou možností. Socialismus, jak ho tehdy pokrokoví umělci chápali, otevřel umění i vědě prostor pro čin, pro svobodu a obrodu tvorby, jež mohla být sloučena s životem, s lidem. Umělec mohl být dobrovolně angažovaný, mohl se zbavit tíže i prokletí té svobody, kterou mu společenskou izolací a praktickou inaktivací umění poskytoval buržoazní řád. Socialismus si podmanil a integroval u nás do sebe umění svou ničivostí k všemu starému, svým tvůrčím vzepětím po všem novém. V poválečné atmosféře se kultovní prvky neprojevovaly hned; revoluce byla lidová, kult je protilidový; kultura byla k jeho nástupu nepřipravena, zbavena protilátek a byla právem přesvědčena, že uskutečňuje svůj humanitní program. Pokrokoví umělci se nemohli za situace nejostřejšího boje socialistických sil s buržoazií zříci primárního a základního — tvorby života, ve prospěch druhotného — ochrany soukromí. Bylo by to nenapravitelné porušení zákonů umění. Nepochybně i zde byla logika dějin elementárnější, prosazovala se jako společenská zákonitost doby, vitálnější než logika rozumu; sotva lze malou rezistenci k jejím sebekrutějším chybám vykládat jako oportunismus a nestatečnost umělců a politiků. Politika a umění tvořily po roce 1945 unii téměř personální. Přední představitelé naší komunistické avantgardy i po roce 1948 udrželi kontinuitu s dřívějším vývojem, někteří dozrálí i k určitým syntézám, vzdorovali úplnému obsahovému i formálnímu zploštění a za nejnepříznivějších podmínek vytvořili i řadu děl, myšlenkově i formálně vyzrálých. Tato umělecká díla, koexistující v kulturním povědomí tvůrců i vnímatele s revolučním avantgardním uměním meziválečným, stála svou ideovostí vysoko nad běžnou kultovní ideologií. Socialistická ideovost nemůže přistupovat k tvůrčímu aktu zvnějšku, musí být imanentní, interiorní záležitostí umění. Netkví proto v absolutizovaném realistickém tvůrčím postupu nebo manýře, jedině obsahová výstavba díla jako celku, v níž jsou rovnocenně významové a formální složky, integruje a v jeho struktuře — lhostejno zda záměrně či podvědomě — konkretizuje ideovost v estetické hodnotě a jednotě uměleckého výtvoru.

Lid nelze vychovávat k povýšenému postoji a vulgárnímu přístupu k estetickým faktům. Nelze mu imputovat apriorní vkus; vkus se vytváří teprve v živém styku s uměleckými díly jako dynamická potřeba estetického vztahu k realitě.

VÝTVARNÁ PRÁCE, 7.9.67, str. 1. a 3.

FINANCE A ÚVĚR, č. 9/1967, září 1967, str.594-602.

13/231/X

DT 336.445.3

Několik poznámek k současné právní úpravě devizových vztahů

JUDr. Milan BAKEŠ

Nová soustava plánovitého řízení národního hospodářství je postupně zaváděna v život. Její zavádění znamená kvalitativní změnu v řízení národního hospodářství, přechod z administrativně direktivního způsobu plánovitého řízení k dokonalejšímu využití zbožně peněžních vztahů. Nejde zde pouze o nějakou reorganizaci, ale o zcela novou koncepci základních politickoorganizačních vztahů, o podstatné změny v pravomoci a kompetenci státních orgánů na úseku řízení národního hospodářství, o nové vztahy mezi státními orgány a organizacemi.

Československé devizové hospodářství je upraveno v zásadě zákonem č. 107/1953 Sb. ve znění zákona 64/1958 Sb. (úplné znění podává vyhláška ministerstva financí a ministerstva zahraničního obchodu č. 80/1958) a prováděcí vyhláškou ministerstva financí a ministerstva zahraničního obchodu č. 6/1963 Sb.

K devizovým předpisům je však nutno počítat i další normy, které s nimi souvisejí a které upravují některé oblasti devizového hospodářství. Je to např. zákon č. 84/1952 Sb. o peněžním hospodářství, zákon č. 41/1953 Sb. o peněžní reformě ve znění zákonného opatření č. 25/1961 Sb., zákon č. 117/1965 Sb. o Státní bance československé, platební, mezistátní dohody atd.

V souvislosti se zaváděním nové soustavy řízení národního hospodářství je však nutno konstatovat, že *dosavadní právní úprava je jako celek poplatná době svého vzniku a neodráží nové tendence našeho současného vývoje. Je poplatná metodě administrativního řízení našeho hospodářství hlavně tím, že jako základ řízení devizové politiky zakotvuje určitou automatiku v devizových vztazích a nemá místo pro uplatnění devizově ekonomických nástrojů.* Proto se nová soustava řízení musí projevit i v oblasti pokrokovější právní úpravy devizových vztahů, a to jak ve sféře provádění obchodních platů, tak i ve sféře platů neobchodní povahy.[1]

[1] Svoboda, M.: K problematice devizového monopolu v ČSSR, „Zahraniční obchod", 1966, č. 9: 32.

Pokud jde o obchodní platy, dosavadní právní úprava nebere ohled na nové pojetí funkcí monopolu zahraničního obchodu a státního devizového monopolu v nové soustavě plánovitého řízení národního hospodářství.

Od roku 1948, kdy monopol zahraničního obchodu a státní devizový monopol se začínal plně uplatňovat v našem hospodářství se podstatně změnily politické a ekonomické poměry. Zpočátku bylo nutno na prvním místě zdůrazňovat ochrannou funkci monopolu zahraničního obchodu, abychom mohli čelit různým možným formám diskriminace od kapitalistických států. Na úkor preference ochranné funkce monopolu zahraničního obchodu byla však opomíjena hlavní jeho funkce, tj. funkce aktivní podpory rozvoje naší ekonomiky. Vytvořením monopolních společností pro vývoz a dovoz zboží došlo vlastně k další izolaci naší výroby od světového trhu, od světových cen. Výrobní organizace byly chráněny tedy nejen před negativními vlivy výkyvů na kapitalistických trzích, ale byly také „chráněny" před cenovými změnami, ke kterým na světových trzích docházelo v důsledku růstu produktivity práce a technického pokroku. Výrobní organizace nebyly žádným způsobem zainteresovány na snižování cen svých výrobků, které vyvážely, protože event. rozdíl mezi světovou a naší cenou byl hrazen ze státního rozpočtu.

Takto chápané pojetí monopolu zahraničního obchodu se muselo negativně projevit i na státním devizovém monopolu, který byl pojímán jen jako doplněk vyplývající z monopolu zahraničního obchodu. I zde v tomto pojetí státního devizového monopolu byl kladen hlavní důraz na jeho funkci ochrany naší ekonomiky před možnými spekulačními tendencemi kapitalistických států, které by mohly narušit naši devizovou a měnovou politiku. Aktivní funkce státního devizového monopolu jako nástroje umožňujícího co nejefektivnější provádění zahraničního obchodu a výměnu služeb, byla opomíjena.

A právě uplatňování této funkce státního devizového monopolu by mělo být v dnešní době jeho nejdůležitější náplní. Hlavní důraz by měl být kladen na uplatňování devizově ekonomických nástrojů (např. devizové příplatky, devizové úvěry apod.), prvořadým úkolem by měla být podpora aktivní podnikatelsko-finanční činnosti organizací, přičemž nejdůležitějším kritériem by byla rentabilita a efektivnost vložených prostředků.[2]

V této souvislosti je nutno se zabývat i otázkou kompetence orgánů provádějících státní devizový monopol. Platná právní úprava není totiž adekvátní se zákonem č. 117/1965 Sb. o Státní bance československé, který byl vydán již na prahu nové soustavy řízení národního hospodářství a který svěřuje Státní bance československé i nové funkce v oblasti devizového hospodářství a mezinárodního platebního styku.

To, co platí o devizovém zákoně jako celku, je možno konkretizovat na některých jednotlivých ustanoveních devizového zákona a předpisů, které na něj navazují. Tato ustanovení neodpovídají současné situaci a jsou do určité míry brzdou dalšímu vývoji. To platí jak pro oblast obchodních platů, tak i neobchodních platů.

Jednou z nejožehavějších otázek našeho devizového práva je otázka postavení naší koruny na mezinárodním poli a otázka kursu naší koruny k ostatním měnám.

Zákonem č. 41/1953 Sb. o peněžní reformě byla za peněžní jednotku na území Československé republiky prohlášena od 1. června 1953 československá

[2] Podlaha, K.: Zahraniční hospodářské vztahy a nová soustava řízení. „Plánované hospodářství", 1965, č. 11.

koruna. Zároveň byla (proti předchozímu stavu upraveném zákonem č. 39/1948 Sb. o platidlech československé měny) stanovena její parita rovnající se 0,123426 g ryzího zlata a její kurs v poměru k rublu poměrem 1 Rb rovná se 1,80 (zákonným opatřením č. 25/1961 Sb. byl tento poměr po zhodnocení sovětského rublu upraven na částku 8 Kčs za 1 rubl).

Zároveň s právním zakotvením zlatého obsahu koruny byla zmocněna Státní banka československá na tomto zákonném podkladě stanovit poměr československé koruny k cizím měnám, tzn. stanovit její kursy.

Státní banka československá vyhlašuje v současné době kursy měn každý měsíc v kursovním lístku. Kursy uvedené v kursovním lístku jsou však kursy nákupu a prodeje valut i deviz týkající se obchodních platů, tj. platů z oblasti zahraničního obchodu, které neodrážejí současnou cenovou hladinu na vnitřním trhu, jež je obvykle vyšší. Proto se tyto kursy nedají a nemohou aplikovat při vyrovnávání platů neobchodní povahy.

Proto byly pro vyrovnávání vzájemných závazků neobchodní povahy stanoveny tzv. přepočítávací poměry pro některé neobchodní platy ve styku se socialistickými zeměmi, které se vyhlašují také každý měsíc a jsou součástí kursovního lístku. Vyrovnávání vnitřních cenových hladin kapitalistických států a Československa se uskutečňuje od roku 1957 soustavou různých přirážek k úřednímu kursu.

Pokud tedy jde o nákup a prodej měn zemí socialistického tábora, jsou prodávány našim občanům cestujícím do zahraničí a od nich zpět odkupovány na základě přepočítacích poměrů.

Složitější je však otázka kursů naší koruny k měnám kapitalistických států. Protože stále existují diference vnitřních cenových hladin socialistických států a cenových hladin kapitalistických států, snažíme se pomocí soustavy různých příplatků odstranit tuto cenovou disparitu, a přiblížit tak cenovou hladinu naší cenové hladině kapitalistických států.

Sledujeme-li však vývoj těchto příplatků, vidíme, že docházelo k častým změnám. Tak od roku 1957 jsme začali poskytovat přibližně 100 % bonifikace k oficiálním kursům měn kapitalistických států; v průběhu roku 1964 byl tento stav změněn. Byla stanovena tzv. minimální směna valut pro všechny turisty z kapitalistických států ve výši 4 US $ na osobu a pobytový den. Při směně do 4 US $ na osobu a den byl poskytován příplatek 100 % k oficiálnímu kursu, při směně vyšší než tento limit příplatek dokonce 300 % k oficiálnímu kursu. Ani toto řešení však nebylo konečné a vládním usnesením č. 586 ze 4. listopadu 1964 byla zavedena s účinností od 1. ledna 1965 „jednotná bonifikace ve výši 125 % úředního kursu devizy nebo valuty pro měny kapitalistických států, Jugoslávie a Kuby přijímané k úhradě pobytových výloh cizinců". Z této formulace vyplývá, že nejde o jednotnou bonifikaci, protože příplatek ve výši 125 % obdrží jen občané kapitalistických států, kteří přijíždějí do Československa na základě turistického víza. Všem ostatním občanům kapitalistických států (např. zaměstnancům zastupitelských úřadů, zahraničním studentům) a všem devizovým tuzemcům[3] se i nadále poskytuje příplatek 100 % k úřednímu kursu (vládní usnesení č. 664/1967).

[3] Devizoví tuzemci jsou fyzické osoby, které mají v tuzemsku své bydliště nebo se zde alespoň po dobu jednoho roku zdržují, dále českoslovenští příslušníci, kteří se zdržují v cizině z příkazu čs. státních a jiných orgánů a rodinní příslušníci takových osob, jež se s nimi v cizině zdržují, jakož i osoby právnické, které mají v tuzemsku své sídlo (§ 5 odst. 1 zákona 107/1933 Sb.). Ostatní osoby jsou devizovými bizozemci, až na výjimky stanovené § 13 vyhlášky č. 6/1963 Sb.

Pokud jde o prodej valut a deviz devizovým tuzemcům, kteří cestují jako turisté do kapitalistických států, vybírá se k tomuto tzv. turistickému kursu (úřední kurs plus 125 % bonifikace) ještě správní poplatek na rozvoj cestovního ruchu ve výši 125 %. Devizový tuzemec zaplatí tedy např. za 1 US $ přibližně 36 Kčs.

Z hlediska ekonomického je jistě pro nás velmi výhodné vzhledem k rozvoji aktivního cizineckého ruchu poskytnout devizovým cizincům z kapitalistických států tuto 125%ní bonifikaci, která vyrovnává cenové hladiny zboží a služeb týkajících se převážně cizineckého ruchu u nás a v kapitalistických státech. Sporná je však funkce správního poplatku na rozvoj turistického ruchu. Je vcelku jasné, že tento poplatek přináší státu určité příjmy, které je možno investovat v oblasti cestovního ruchu. *Přesto se však domnívám, že tento poplatek neplní svou funkci jako regulátor nabídky a poptávky po devizových prostředcích kapitalistických států, neboť v současné době poptávka značně převyšuje nabídku a i přes zavedení tohoto poplatku zůstává mnoho žadatelů o devizové prostředky kapitalistických států neuspokojených.*

Kromě toho zavedení správního poplatku negativně působí na utváření kursu naší koruny v kapitalistických státech. Je všeobecně známo, že na Západě považují tento tzv. kurs (1 US $ se rovná přibližně 36 Kčs) za kurs reálný, (což však považuji za absurdní). Zavedením tohoto správního poplatku se ve skutečnosti vytvářejí podmínky pro černý obchod.

Toho využívají mnozí tzv. turisté ze Západu, kteří si nezákonným prodejem různého dovezeného zboží hradí pobyt v Československu, a tím vlastně připravují naše národní hospodářství o devizové prostředky. Škoda, která tímto jednáním vznikne našemu devizovému hospodářství, se obvykle rovná nejméně výši tohoto správního poplatku, což je minimálně 125 % z kursové hodnoty s bonifikací.

S otázkou postavení naší koruny v zahraničí a jejího kursu souvisí i ustanovení devizového zákona týkající se zákazu vývozu a dovozu československých peněz (§ 2 odst. 1 zákona).

Úkolem tohoto ustanovení bylo zamezit možným spekulacím s naší korunou na kapitalistických trzích. S postupným rozvojem zahraničního cestovního ruchu však naopak se stále častěji ilegálně vyváží naše měna do západních států, přičemž mnohé ze zahraničních bank (např. v sousedním Rakousku) naše koruny od devizových tuzemců nakupují, a to obvykle kursem, který odpovídá kursu prodeje valut a deviz devizovým tuzemcům v ČSSR včetně správního poplatku na rozvoj cestovního ruchu (1 US $ se rovná 36 Kčs). Zahraniční banka potom prodá zpětně naše koruny svým občanům, kteří odjíždějí do ČSSR, a to většinou kursem, který by tito devizoví cizozemci obdrželi při prodeji valut a deviz SBČS (1 US $ se rovná přibližně 16 Kčs), popř. kursem o něco výhodnějším. Rozdíl mezi tímto kursem reálným a kursem včetně správního poplatku — v našem případě tedy asi Kčs 20,— je ziskem zahraniční banky. Devizový cizozemec, i když získá někdy koruny v kursu o něco výhodnějším než při prodeji valut a deviz SBČS, vystavuje se však nebezpečí, že mu tyto nezákonně dovezené peněžní prostředky budou při celní a devizové kontrole zabaveny.

Bylo by proto vhodné znovu prověřit soustavu našich kursů a zabývat se i možností alespoň perspektivně, stanovit reálný jednotný kurs naší koruny jak pro devizové cizozemce, tak pro devizové tuzemce.

Kromě toho současný stav, kde je na jedné straně sice zákaz vývozu a dovozu čs. peněz, ale na druhé straně existuje již řada výjimek z tohoto ustanovení, je nevyhovující a i pro většinu občanů nepřehledný. Např. jedna z těchto

výjimek umožňuje devizovým tuzemcům cestujícím přechodně do zahraničí vyvést na osobu 300 Kčs s podmínkou, že je dovezou zpět a dají si jejich vývoz potvrdit celnicí v celním a devizovém prohlášení nebo v prohlášení o vývozu a zpětném dovozu čs. peněz. Z této výjimky existují ovšem další výjimky, které dovolují devizovému tuzemci směnit si protihodnotu 10 rublů v některé evropské zemi socialistického tábora (mimo Jugoslávii) proti potvrzení na měnu této navštívené země (tzv. bukurešťská desetirublová dohoda z roku 1963), nebo celé částky použít v našich jídelních a lůžkových vozech, a to i tehdy, když vůz opustí Československo a projíždí územím cizího socialistického státu, což dříve nebylo možné. Obdobné ustanovení platí i pro některé linky Čs. plavby dunajské (Bratislava—Budapešť a zpět a Bratislava—Bělehrad a zpět) a pro některé linky ČSAD.

I když je tedy vývoz a dovoz zakázán, může se stát, že občan vyveze povolených 300 Kčs a z nich nedoveze buď nic, anebo naopak 700 Kčs (300 Kčs povolených plus 100 Kčs směna v rámci desetirublové dohody plus 300 Kčs na základě mezibankovních dohod o vzájemné výměně národních měn, podle nichž je možno, aby si devizový tuzemec, který se dočasně zdržuje v socialistické zemi, koupil u její ústřední banky před návratem do ČSSR koruny, a to do výše 300 Kčs). Zvláště poslední výjimka týkající se koupě 300 Kčs u ústřední banky navštívené socialistické země neplní svůj účel hlavně proto, že převážná část devizových tuzemců o její existenci neví. Tento složitý systém výjimek a „výjimek z výjimek" je samozřejmě značně složitý a neshoduje se se zásadou, že právní předpisy mají být pro všechny občany srozumitelné a přehledné.

I další ustanovení devizového zákona týkající se dovozu a vývozu cizozemských peněz a platebních dokumentů znějících na cizí měnu je částečně v rozporu s jeho aplikací v praxi. Paragraf 4 prováděcí vyhlášky č. 6/1963 Sb. upravuje dovoz cizozemských peněz a platebních dokumentů znějících na cizí měnu. Podle tohoto ustanovení je „dovoz cizozemských peněz a platebních dokumentů znějících na cizí měnu volný". Při aplikaci devizových předpisů v praxi je však situace jiná. Dovoz cizozemských peněz a platebních dokumentů znějících na cizí měnu je volný jen pro devizové cizozemce z kapitalistických států, pro devizové cizozemce ze socialistických států je toto ustanovení modifikováno smluvně, takže pokud devizový cizozemec, příslušník socialistické země, dováží valuty své země, na něž nemůže předložit potvrzení o vývozu, celnice valuty zadrží.

Na druhé straně vyhláška ministerstva financí a ministerstva zahraničního obchodu č. 6/1963 Sb. umožňuje devizovým cizincům bez povolení ministerstva financí vyvézt volně v cestovním styku „cizozemské peníze a platební dokumenty znějící na cizí měnu, prokáží-li se potvrzením celnice, ne starším tří měsíců, že je dovezli" [§ 3 odstavec 1, písmeno a)]. Ani toto ustanovení však již dnes neplatí obecně, a je modifikováno (ne však právně) ve vztahu k devizovým cizozemcům z kapitalistických států ustanoveními o minimální směně, která nepřipouští vývoz valutových částek zbývajících devizovým cizozemcům z provedené minimální směny.

V obou případech mám za to, že *ustanovení o volném vývozu a dovozu cizozemských peněz a platebních dokumentů znějících na cizí měnu by měla být dále v praxi aplikována bez těchto omezení, a že by bylo proto správné prozkoumat, zda příslušné dohody se socialistickými státy nejsou v rozporu s naším devizovým zákonodárstvím, resp. zvážit dnešní koncepci minimální směny.*

Složitá je také otázka nabídkové povinnosti. Devizový zákon ukládá všem devizovým tuzemcům, [§ 5 odstavec b)] „nabídnout Státní bance českosloven-

ské ke koupi nejpozději do deseti dnů po nabytí nebo potom, kdy se stali devizovými tuzemci, cizozemské peníze, platební dokumenty znějící na cizí měnu a drahé kovy" (některé výjimky z této povinnosti povoluje vyhláška ministerstva financí č. 6/1963 Sb. § 16).

I když nelze říci, že z právního hlediska je tato konkrétně stanovená lhůta deseti dnů zcela bezvýznamná (při nenabídnutí devizových hodnot Státní bance československé), přesto se domnívám, že ve většině případů je de facto nezávazná a že by účelu stejně vyhověla např. textace „bez zbytečného odkladu" apod. Pokud totiž nabídne devizový tuzemec Státní bance československé devizové hodnoty k odkoupení kdykoli později, nespojuje devizové zákonodárství ani ostatní předpisy jej doplňující s tímto opomenutím žádné následky. Na toto opomenutí se vztahuje ustanovení zákona č. 140/1961 Sb. § 66 písmeno a), o účinné lítosti, pokud by jinak byla tímto opomenutím naplněna skutková podstata trestného činu ohrožení devizového hospodářství podle § 146 zákona č. 140/1961 Sb.

Skutková podstata trestného činu ohrožení devizového hospodářství je naplněna tehdy, jestliže byla našemu devizovému hospodářství způsobena devizová škoda přesahující částku 4 000 Kčs. Při stanovení této částky se přihlíželo ne k hodnotovým relacím na vnitřním trhu, ale k relacím hodnot ve vztahu k zahraničí, kde nejlepším ukazatelem je kurs zlata k naší koruně. Podle oficiálního kursu činí hodnota 1 kg zlata 8 000 Kčs. S přihlédnutím ke společenské nebezpečnosti devizových trestních činů a škodám způsobeným tímto jednáním našemu hospodářství rozhodlo plénum Nejvyššího soudu, aby se za větší devizovou škodu považovala již škoda přesahující kursovní hodnotu půl kilogramu ryzího zlata, tj. 4 000 Kčs.[4]

Jestliže se devizový tuzemec dopustil nesplněním nabídkové povinnosti pouze devizového přestupku, a ne trestného činu, tedy pokud by tímto opomenutím způsobená devizová škoda nedosáhla částky 4 000 Kčs, nemůže se sice na něho vztahovat ustanovení o účinné lítosti, ale i jemu je umožněno na základě úředního sdělení ministerstva financí ze dne 16. 1. 1954 (kterým byla pro opomenutí splnění nabídkové povinnosti stanovena amnestie) splnit nabídkovou povinnost po uplynutí zákonem stanovené lhůty deseti dnů.

Kromě toho je nabídková povinnost anonymní, takže Státní banka československá nemá právo zjišťovat, jak a kdy byly devizové hodnoty získány.

Předmětem nabídkové povinnosti jsou kromě valut a deviz také drahé kovy. Československý devizový zákon považuje za drahé kovy „zlato, stříbro a platinu ve stavu nezpracovaném, v polotovarech, ve směsi, ve slitině, ve zlomcích apod., jakož i v neplatných mincích, v nichž je více než 10 % ryzího stříbra nebo více než 1 % ryzího zlata nebo platiny".

Podle mého názoru je *stříbro v dnešní době málo významné, neboť se ho již k vyrovnávání mezinárodních závazků nepoužívá. Tato změna v jeho nynějším nepatrném ekonomickém uplatnění z devizového hlediska by se měla vyjádřit i právně, tzn., že by stříbro mělo být vyňato z kategorie devizových hodnot, a tím by se uvolnila i manipulace s ním.* K tomuto řešení přistoupily již mnohé státy včetně některých socialistických států, jako např. Polsko a Maďarsko.

Další ustanovení, které je v rozporu s jeho praktickou aplikací, je ustanovení § 6 odstavec 6, písmeno a) zákona, podle něhož „devizoví tuzemci ne-

[4] Burda, A.: Význam bonifikace při zjišťování devizové škody. „Socialistická zákonnost", 1965, č. 5: 24.
Směrnice pléna Nejvyššího soudu o trestných činech spekulační povahy (č. 6/1959 Sb.).

smějí bez povolení ministerstva financí platit v tuzemsku devizovým cizozemcům anebo komukoli jinému v jejich prospěch, a to v jakékoli měně nebo jakýmkoli způsobem". Určitým způsobem je modifikován pouze § 17 odstavec 1 písmeno f), vyhláška ministerstva financí a ministerstva zahraničního obchodu 6/1963 Sb., podle kterého se povolení ministerstva financí nevyžaduje (z hlediska cestovního ruchu) „k pohoštění devizových cizozemců devizovými tuzemci v jejich domácnosti, k zaplacení příležitostných obědů, večeří apod. devizovými tuzemci za devizové cizozemce ..."

V mnoha případech však devizoví cizozemci ze socialistických zemí, s kterými nemáme dohodu o volném bezvízovém styku, k nám cestují na pozvání svého příbuzného nebo známého v Československu, přičemž v písemném pozvání, které je podmínkou pro vystavení cestovního dokladu devizovému cizozemci, musí se obvykle devizový tuzemec zavázat, že bude devizovému cizozemci hradit veškeré výdaje spojené s jeho pobytem v ČSSR. To znamená, že v těchto případech by de iure musel vždy žádat ministerstvo financí o povolení další výjimky nad rámec stanovený § 17 odstavec 1 písmeno f), vyhlášky 6/1963 Sb., protože zatím nebyl vydán žádný obecně právní předpis.

Poněkud jinak je tomu u devizových cizozemců z kapitalistických států. Náš občan, který chce navštívit některý z kapitalistických států, musí obdržet pozvání devizového cizozemce, ve kterém se tento zavazuje, že bude devizovému tuzemci hradit veškeré náklady spojené s jeho pobytem. Jde vlastně o bezdevizový, v mnoha případech reciproční styk, protože devizový tuzemec dostane na cestu pouze částku rovnající se přibližně 60 devizovým korunám (asi 8 US $) bez ohledu na délku pobytu v cizině.

Pokud však dojde k reciproční návštěvě devizového cizozemce z kapitalistického státu u nás, je tento povinen, i když přijel na pozvání devizového tuzemce a je ubytován v jeho rodině, splnit tzv. minimální směnu 3 US $ na každý pobytový den v ČSSR, kterou musí během svého pobytu spotřebovat.[5]

Není tedy možné, aby devizový tuzemec reciprocně hradil devizovému cizozemci pobyt v ČSSR, a tak mu nahradil náklady, které byly na něho vynaloženy při jeho pobytu v dotyčném kapitalistickém státě.

I samotný institut minimální směny má však podle mého názoru na devizové cizozemce spíše negativní vliv, který se může projevit i snížením počtu zahraničních návštěvníků z kapitalistických států. Jak jsem již uvedl, je každý devizový cizozemec přijíždějící z kapitalistického státu povinen směnit na každý pobytový den (kromě osoby mladší 15 let) minimální hodnotu 3 US $ na koruny. Celková výše této minimální směny závisí na délce turistického víza, tedy na době předpokládaného pobytu v ČSSR. Splněná minimální směna opravňuje devizového cizozemce k výměně valut za tuzexové bony.

Nemá-li turista tuto minimální směnu provedenou a zapsanou ve valutovém potvrzení, banka je povinna nekonvertovat mu valutu na tuzexové bony. Na druhé straně však cizinci včetně návštěvníků z kapitalistických států přijíždějících na turistické vízum mohou nakupovat zboží přímo za valuty volně v prodejnách p. z. o. Tuzex a popř. i v jiných prodejnách oprávněných prodávat za valuty, a to i tehdy, nemají-li splněnou minimální směnu.

---

[5] Tuto povinnost nemá pouze tehdy, jestliže může prokázat, že vlastní v tuzemsku na cizozemském účtě dostatečné množství prostředků k úhradě svého pobytu, dále tehdy, jestliže nepřijel na turistické vízum a v některých dalších ojedinělých případech (např. cesty prostřednictvím ROH).

Čepelková: Vybrané otázky notářské praxe, Příručky ministerstva spravedlnosti, 1965, str. 154.

Někdy se také vyskytují těžkosti v samotném potvrzování minimální směny, jestliže turisté přijíždějí prostřednictvím Čedoku ve společné skupině se společným voucherem na služby.

Z právního hlediska je zjevné, že i když se mluví o povinné minimální směně, nelze cizince k jejímu provedení nutit. Usnesení vlády č. 586/1964 (nepublikováno ve Sbírce zákonů), kterým je tento institut upraven, nepatří k obecně závazným právním předpisům, ale podle mého názoru k normativním interním instrukcím adresovaným v tomto případě orgánům Státní banky československé. Proto s odmítnutím provedení minimální směny devizovým cizozemcům nelze spojovat žádné negativní právní důsledky ve vztahu k devizovému cizozemci.

Bylo by jistě správné znovu uvážit vhodnost minimální směny, její aplikaci v praxi a důsledky z ní vyplývající. Zvláště mám na mysli otázky, týkající se zpětné výměny korunových prostředků, které cizinci zbyly z celkové částky určené k minimální směně a nakládání s nimi. Zpětné vývozy hotovostí korun jsou možné totiž jen z částek, které převyšují limit minimální směny. Částky nižší, které rezultují s minimální směnou, je devizový cizozemec nucen deponovat v pohraniční směnárně Státní banky československé a použít je popř. při příští návštěvě ČSSR nebo je darovat devizovému tuzemci.

Zvláštní, samostatné pozornosti by si jistě také zasloužila otázka existence podniku zahraničního obchodu Tuzex jak z hlediska ekonomického, tak i z hlediska regulace právních vztahů vznikajících na tomto úseku.

Zřízení p. z. o. Tuzex v roce 1957 bylo měnově politickým opatřením, jež mělo podchytit devizové zdroje, které by jinak našemu hospodářství unikly, vyrovnáním cenové maloobchodní relace naší s relacemi v kapitalistických státech.

Existence p. z. o. Tuzex z ekonomického hlediska jistě splňuje svůj účel, neboť je pro nás mnohem efektivnější prodávat zboží v Tuzexu za maloobchodní ceny světového trhu, než československé zboží vyvážet.

Plnému uplatnění Tuzexu však brání to, že dosud nejsou honorovány všechny platby v měnách kapitalistických států pocházejících od devizových cizozemců ve prospěch devizových tuzemců stejně. Např. částky došlé do Československa na základě neobchodních platů jsou honorovány tuzexovými poukázkami jen do určitého limitu.

Jsou to např. úhrady z realizace nemovitostí, cenných papírů a jejich výnosů, penze, výživné, autorské a jiné honoráře, dědictví (kromě USA a Kanady), které jsou propláceny v poměru 40 % došlých částek (v některých výjimečných případech až 60 %) v odběrních poukazech p. z. o. Tuzex až do výše maximálně 25 000 a zbývajících 60 % v Kčs se 100%ním příplatkem.

Naproti tomu (od 1. září 1963) úhrady z dědictví a odkazy z USA a Kanady, vklady u zahraničních peněžních ústavů sjednané s podmínkou, že při úmrtí vkladatele bude vklad vyplacen určité osobě, životní a úrazové pojistky došlé osobě, která byla pojistníkem v pojistce přímo jmenovitě uvedena, úspory reemigrantů a pracovníků v zahraničí a dary se proplácejí bez omezení v plné protihodnotě za odběrní poukazy p. z. o. Tuzex.

Vzhledem k tomuto nerovnoměrnému zvýhodnění úhrad došlých ze zahraničí se např. českoslovenští dědici často snaží získat zvýhodnění v plné protihodnotě p. z. o. Tuzex, a proto uvádějí Státní bance při deklarování došlé částky úmyslně jiný titul úhrady, než ve skutečnosti je. Byly a jsou časté případy, že českoslovenští občané žádají svého plnomocníka v cizině, aby jim dědictví bylo poukázáno jako dar přímo prostřednictvím zahraničních zástupců Tuzexu, čímž na druhé straně je naše devizové hospodářství ochuzováno o částky rov-

nající se 12 % provize zahraničních zástupců Tuzexu z každého poukázaného dědictví.

I když se v některých relacích odstranila určitá omezení, přesto zřejmě nebude možno se vyhnout obecnému řešení, které by se vztahovalo na všechny relace kapitalistických států. Současný stav totiž neodpovídá zásadě, že *každá úhrada by měla být zvýhodněna stejným způsobem bez ohledu na její výši.* Jestliže devizový zákon vyžaduje od všech devizových tuzemců splnění nabídkové povinnosti, je jistě právem každého devizového tuzemce, aby splnění nabídkové povinnosti bylo stejně honorováno.

Těchto několik poznámek si neklade za úkol řešit danou problematiku a má být jen příspěvkem do diskuse. Zároveň je však nutno poznamenat, že celková problematika devizového zákonodárství a jeho aplikace v praxi je mnohem širší a složitější.

Zkušenosti ukazují, že v dosavadním vývoji mělo naše devizové zákonodárství významnou úlohu při uskutečňování mezinárodního platebního styku a provádění devizových transakcí. Právní předpisy mají však zobrazovat současné ekonomické podmínky, mají být jejich odrazem. Bude proto nutno uvést v soulad s naší novou ekonomickou skutečností (nová soustava plánovitého řízení národního hospodářství, postupná liberalizace cestovního ruchu) i tu část právní nadstavby, která se týká devizového hospodářství.

FINANCE A ÚVĚR, č. 9/67, září 1967, str. 594-602.

RUDÉ PRÁVO, 24. září 1967, str. 4.

Anonym aneb Pravda vítězí

K humbuku, který se spustil kolem tzv. manifestu čs. spisovatelů, jsme dostali do redakce jen jeden anonym, který si to zato s námi »od plic« vypořádal. S myšlením příznačným pro nenávistný postoj některých jedinců, pro něž fakta nejsou nic a jen to, co si oni myslí, je »pravda«. Fakta totiž stále zřetelněji potvrzují to, co bylo zjevné od počátku: že manifest je podvrh, že se za ním skrývá jen zbožné přání, aby naše tvůrčí inteligence myslela tak, jak myslí jeho autoři. Na neprůkaznost manifestu, jehož podpisy »zůstaly utajeny«, poukázali někteří významní západní intelektuálové. Odmítli jej naši spisovatelé. A i britský list Times uveřejnil kromě jednoznačného stanoviska Pavla Kohouta i stať R. Davyho, jenž musel po návštěvě Prahy připustit, že manifest neodráží skutečné názory československých spisovatelů. Fakta, počínaje tím základním, že publikátoři manifestu zatajili, kdo ho údajně podepsal, a konče stanovisky k tomuto manifestu, tedy jasně odhalují jeho pravou podobu propagandistického balónku vypuštěného se záměrem, jehož ledví obnaží každý jen trochu soudný člověk. Nikoliv ovšem náš anonymní pisatel, který horlí slovy: »Píšete, že manifest je podvržený podvod atd. Nesnažte se takto hloupě ovlivňovat národ.« A největší paradox napíše nakonec, když mezi jinými hesly připomene, že »pravda vítězí«. Skutečně vítězí, i v tomto případě. Jenže ne tak, jak si to přejo náš zavilo neobjektivní anonymek, a ne k radosti těch, kdo manifest vyrobili, publikovali a rozehráli kolem něj propagandistický ohňostroj.

(f)